

KS. JAROSŁAW NOWASZCZUK

PRZYCZYNEK DO DZIEJÓW OBRAZOWANIA –
IUBILAEUS SYMBOLICUS DLA NUNCJUSZA
FABIUSZA CHIGIEGO

Spośród dzieł niemieckiego jezuita Jakuba Masena¹ poświęconych teorii pisarstwa najczęściej wznawiano *Speculum imaginum veritatis occultae* („Zwierciadło obrazów tajemnej prawdy”). Pierwsza edycja ukazała się w 1650 r. w oficynie Jana Antoniego Kinchiusa w Kolonii. Jak informuje Nikolaus Scheid, w ciągu kilkudziesięciu następných lat publikowano traktat przynajmniej siedmiokrotnie (Scheid 9)². Z dzisiejszej perspektywy wydaje się to uzasadnione. Autor wykazał się w nim bowiem nie tylko rzetelną wiedzą z zakresu poetyki, ale przede wszystkim odniósł się do tych zjawisk w literaturze, które miały dopiero rozwinąć swój potencjał. Podobną przenikliwość, połączoną ze zdolnością przewidywania, przejawiał, wydając zaledwie rok wcześniej monografię *Ars nova argutiarum*, w której zajął się cenionym w baroku akuminem. Dzięki temu studium wiedza o zjawisku została pogłębiona, a jego twórcę uznano nawet za jednego z inicja-

Ks. dr hab. JAROSŁAW NOWASZCZUK, prof. nadzw. – Uniwersytet Szczeciński, Instytut Literatury i Nowych Mediów oraz Instytut Nauk Teologicznych; adres do korespondencji: ul. Papieża Pawła VI nr 2, 71-459 Szczecin, e-mail: jaroslaw.nowaszczuk@usz.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4584-5184>.

¹ Autor posługiwał się zlatynizowaną wersją imienia i nazwiska. Stąd w pismach z epoki znany jest jako Iacobus Masenius (1606-1681). Niekiedy występuje pod pseudonimem Ioannes Semanus. Informacje dotyczące jego osoby zob. w: Meid 353-356; Jaumann 439; Gross 309-312; Mertz, Murphy i Ijsewijn 152-163; Halbig 1-8; Bauer 353-354. Podejmowane przez jezuitę zagadnienia literaturoznawcze stanowią przedmiot omówienia w innych publikacjach autora artykułu – zob. Nowaszczuk, *The Judas the Traitor Epigrammatic Cycle* 45-63; „Sposoby opracowania akuminu”; „Teoria źródeł Jakuba Masena”; „Sylogizm retoryczny” 19-32; „Entymemat jako struktura epigramatyczna” 107-124; „*Epigrammata longiora sine vitio*. Egzemplifikacje Jakuba Masena” 123-147; „Wprowadzenie do lektury” 7-36.

² Wydania, które są najczęściej notowane, pochodzą z lat 1650, 1664, 1681, 1693 i 1714. W bibliograficznym opracowaniu twórczości jezuitów wspomniano ponadto o wznowieniach z lat 1659, 1674, 1686. Zob. „Masen, Masenius Jacques” kol. 683.

torów gongoryzmu (Weisz 28). W *Speculum imaginum*, książce o symbolach, emblematach, hieroglifach i zagadkach, a zatem o utworach wiążących tekst i obraz, ponownie podjął się omówienia popularnej w epoce twórczości literackiej. I w tym przedmiocie potrafił przedłożyć swój własny pogląd na sprawę, by nie powiedzieć, że okazał się oryginalny. Celem niniejszego opracowania jest omówienie części dzieła, której autor nadał osobny tytuł *Iubilaeus symbolicus* („Rok jubileuszowy z symboli”), a zwłaszcza tej partii zbioru, która została dedykowana nuncjuszowi Fabiuszowi Chigiemu. Jest ona godna uwagi ze względu na metodę opracowania, okoliczności powstania i osobę samego adresata. Analiza utworów pozwoli odkryć istotne założenia poetyckiej kolekcji oraz wykazać, że Masen w istocie odstępuje w niej od założeń teorii *imago figurata*, której poświęcił traktat.

ADRESAT EPIGRAMATYCZNEJ KOLEKCJI

Przenikliwość, jaką jezuita wykazał się w doborze tematów do badań, znajduje potwierdzenie jeszcze w innej sferze dzieła. Dał jej także wyraz, wybierając patrona, któremu poświęcono rozprawę. Ten zostaje wskazany już na rycinie poprzedzającej stronę tytułową pierwszej edycji opracowania³. W centrum plastycznej kompozycji widnieje tytuł traktatu, a ponad nim zamieszczono herb i słowa:

Illmo et Reuerend.^{mo} Dño
D. FABIO CHISIO
Ẽpo Neritonen. Ãplico
Ad Rhenum LEGATO *etc*⁴.

³ Nie wszystkie zachowane egzemplarze posiadają wskazaną chalkografię. Brak jej na przykład w pozycji znajdującej się w zasobach Vědecká knihovna Olomouc (sygnatura 26.606) – zob. Masen, *Speculum imaginum veritatis occulta*, eod.vkol.cz/26606/26606.pdf, dostęp 28.01.2022. Podobne edycje posiada Bayerische Staatsbibliothek, zob. Masen, *Specvlvm Imaginvm Veritatis occvltae*, reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10576493_00001.html, dostęp 28.01.2022; reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb11273447_00001.html, dostęp 28.01.2022; Masen, *Speculum imaginum veritatis ...*, reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10576494_00001.html, dostęp 28.01.2022. W tym ostatnim przypadku dwukrotnie pojawia się strona tytułowa, a na jednej z nich brak również sygnetu drukarza.

⁴ Tekst przytoczono z zachowaniem oryginalnej notacji w dziele. W pełnym brzmieniu i zapisie klasycznym ma on następującą postać:

Illustrissimo et Reverendissimo Domino
Domino FABIO CHISIO
Episcopo Neritonensi Apostolico
Ad Rhenum LEGATO *et cetera*.

Dla najjaśniejszego i przewielebnego pana
Księdza Fabiusza Chigiego,
Biskupa Nardò,
Legata apostolskiego nad Renem itd⁵.

Masen nie tylko dedykuje nuncjuszowi całą dysertację, ale honoruje go ponadto zbiorem utworów, które zamieszcza nawet przed wierszami dla papieża Innocentego X. Tę właśnie kolekcję, inspirowaną herbami rodowymi obu hierarchów, zatytułował *Iubilaeus symbolicus*. Jak nadmieniono, wybór Fabiusza Chigiego jako adresata utworów był pełen intuicji. Zaledwie pięć lat po wydaniu drukiem *Speculum* przedstawiciel Stolicy Apostolskiej na terenach ówczesnego Sacrum Romanum Imperium Nationis Germanicae został bowiem kolejnym papieżem. Przybrał imię Aleksandra VII i pod tym mianem jest o wiele bardziej znany niż pod rodzimym nazwiskiem. Nawiązując do nowej sytuacji, w wydaniu *Speculum* z 1664 r. do przytoczonej wcześniej inskrypcji dołączono frazę: „Nunc S. R. E. Pont. Max.” („obecnie najwyższego kapłana świętego Kościoła rzymskiego”)⁶. Kiedy zaś publikowano studium już po śmierci hierarchy, która nastąpiła w 1667 r., usunięto z centrum chalkografii jego herb i towarzyszące napisy, zastępując je tytułem dzieła⁷.

Przebywając na terenie Niemiec, papieski legat uczestniczył w jednym z najbardziej znaczących wydarzeń wieku, a mianowicie w promulgowaniu kończącego wojnę trzydziestoletnią pokoju westfalskiego. Nie bez racji zatem jezuita na początku listu dedykacyjnego nazywa go „nadzwyczajnym mediatorem w sprawie zapewnienia powszechnego pokoju w Europie” („ad tractatus pacis universalis per Europam extraordinarius mediator”)⁸. Masen sam przebywał zresztą w Münster w okresie, gdy toczyły się negocjacje między mocarstwami. Wyznaje, że *Iubilaeus symbolicus* powstał właśnie w tym czasie⁹. Inspiracją do stworzenia zbioru – jak pisze – był podziw dla walorów umysłu i postępowania Fabiusza Chigiego¹⁰. To stwierdzenie nie jest zapewne jedynie wynikiem konwencji panegirycznej, lecz szczerym wyznaniem uczonego. Jak podkreśla Barbara Bauer (353), jezuita angażował się bowiem w posunięcia hierarchy i – co z kolei zauważa Nikolaus Scheid (2-3) – był z nim zaprzyjaźniony.

⁵ Tłumaczenie w tym i pozostałych wypadkach zostały opracowane przez autora artykułu.

⁶ Zob. Masen, *Speculum imaginum veritatis* ..., reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10576495_00007.html, dostęp 28.01.2022.

⁷ Masenius, *Speculum* ... (1681) [brak numeru na stronie]. Zob. Masen, *Speculum imaginum veritatis* ..., reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10576497_00005.html, dostęp 28.01.2022.

⁸ Masenius, „Illustriss^{mo}”, *Speculum* ... (1650), k. †3 *recto*.

⁹ Masenius, „Ad lectorem”, *Speculum* ... (1693), 58.

¹⁰ Masenius, „Illustriss^{mo}”, *Speculum* ... (1650), k. †5 *recto - verso*.

ODAUTORSKA KONCEPCJA DZIEŁA

Utworki, które Masen przygotował dla nuncjusza Chigiego i dla papieża Innocentego X, stanowią osobną i specyficzną część *Speculum imaginum veritatis occulta*. W pierwszym wydaniu poprzedza je list dedykacyjny, cytat z pism Klemensa Aleksandryjskiego, wprowadzenie skierowane do czytelnika oraz spis treści¹¹. Rozpowszechnione są także takie wersje z 1650 r., w których w części wprowadzającej pojawia się jedynie zapowiedź zbioru, same wiersze dołączono natomiast na końcu traktatu. Począwszy od wydania z 1664 r., przed wierszami zamieszczano także *Index historicus rerum naturalium* („Historyczny indeks elementów natury”) oraz *Synopsis doctrinae totius iconomysticae* („Zestawienie całości nauki obrazowo-mistycznej”)¹². Jako swoiste przejście od zagadnień teoretycznych do artystycznych dorzucano także odę o znakach rodowych papieża Aleksandra VII¹³. O ile w pierwotnej edycji zbioru „Iubilaeus symbolicus” koncepcja kolekcji została omówiona po jego prezentacji, o tyle we wszystkich kolejnych wznowieniach książki wyjaśnienia jezuita lokowano przed wierszami¹⁴. Wydaje się to o tyle uzasadnione, że studium może pod niektórymi względami zaskakiwać czytelnika. *Speculum imaginum*, jakkolwiek poświęcone zostało utworom wiążącym tekst i obraz, poza wspomnianą ryciną poprzedzającą stronę tytułową, nie zawiera innych wyobrażeń plastycznych¹⁵. Zbiór dla dwu kościelnych dostojników zdaje się też odstawać od reszty dysertacji. W pozostałej partii opracowania Masen przedstawia najpierw założenia teoretyczne. Następnie ilustruje je konkretnymi przykładami. Dołączając osobną kolekcję, zakłóca ten porządek. Co więcej, tematyka *Iubilaeus symbolicus* nie jest zakorzeniona w wywodzie naukowym, lecz inspirację znajduje w obchodach religijnych i interpretacjach heraldycznych.

¹¹ Por. Masenius, *Speculum ...* (1650), k. †3 recto – ††2, 3 recto.

¹² Por. Masenius, *Speculum ...* (1664), k. *recto – s. 10. W edycjach publikowanych po śmierci Aleksandra VII w miejsce skierowanego do niego listu dedykacyjnego pojawia się nowy, którego adresatem jest także Herkules Visconti, nuncjusz apostolski w Niemczech. Tekst zostaje podpisany już nie przez Jakuba Masena, lecz kolejnych wydawców jego dzieła. Dotyczy to również wydania, jakie ujrzało światło dzienne już po śmierci Viscontiego, zob. [J. Promper], „Reverendissimo et Illustrissimo Principi ac Domino, D. Herculi Vice-Comiti (...)”, *Speculum ...* (1714), k. A3 recto - A4, 2 recto.

¹³ Masenius, „Ode ad Illust^{mi}, Reverendiss^{mi} D. Legati Fabii Chisii Nunc Summi R. E. Pontificis Insignia”, *Speculum ...* (1664), s. 11-12.

¹⁴ Masenius, „Ad eruditum Lectorem”, *Speculum ...* (1664), 13-14; „Ad eruditum lectorem”, *Speculum* (1650), k. ††† recto – verso.

¹⁵ Wydawca stosuje graficzne elementy dekoracyjne jako zamknięcia poszczególnych partii wywodu.

Wychodząc naprzeciw wszystkim wątpliwościom, uczony już w liście do patrona, ogarniając treść całego dzieła, stwierdza:

Speculum proponimus (...) atque in speculo diversas imaginum species (...). Animorum potius, quam oculorum sunt. Mentis oblectant erudiuntque sapientiae avidas. Corriguntur in hoc etiam turpitudinis vitia colore virtutum¹⁶.

Oddajemy do rąk „Zwierciadło” (...), a w zwierciadle różne rodzaje obrazów. Dotyczą bardziej umysłów niż oczu. Cieszą i kształcą umysły żądne wiedzy. Barwą cnót są na nim korygowane nawet szpetne wady.

W podobny sposób opisuje przyjęte w monografii założenia w *Introductio Lectoris* („Wprowadzeniu czytelnika”). Tłumaczy zatem:

Ut enim speculari vitrum non sui gratia, sed imaginum potius, in ipso occurrentium causa intuemur: sic rerum corporearum mole figuraque exteriore neglecta, latentes sub hoc, velut cortice, veritatis imagines indagamus. Non illo quidem corporis oculo, quo specula scrutamur; verum mentis longe perspicaciori, quo rerum creatarum abdita, naturamque et affectiones pervadimus¹⁷.

Podobnie bowiem, jak patrzymy na lustrzane szkło nie ze względu na nie samo, lecz bardziej z powodu obrazów, jakie w nim się pojawiają, tak – nie bacząc na wielkość i zewnętrzny wygląd rzeczy cielesnych – poszukujemy pod tą jakby powłoką wizerunków prawdy. Wprawdzie nie tym okiem w ciele, którym spoglądamy w lustro, lecz [okiem] umysłu o wiele bardziej przenikliwym, dzięki któremu zgłębiaamy tajemnice rzeczy stworzonych oraz [ich] naturę i oddziaływanie.

Zwięzłe wyjaśnienie jasno precyzuje zamysł, jaki towarzyszył autorowi przy pisaniu traktatu, a który stanowi istotę teorii znanej jako *imago figurata*. Tłumaczy również brak plastycznych przedstawień, jakie zwykle towarzyszą podobnym monografiom. Za swoiste *novum* w sposobie podejścia do problemu można uznać fakt, że uczony odwołuje się nie tyle do konkretnych obrazów, co do wyobrażeń rzeczy, jakie posiada czytelnik. Ujęcie w tej postaci z jednej strony podejmuje utrwalony w dziejach topos księgi natury (zob. Curtius 326-333), z drugiej natomiast zdaje się w jakiejś mierze wyprzedzać epokę jezuitów. Jest bowiem bliskie teorii, którą w XX wieku szerzej omówił Roman Ingarden, bazując na założeniach fenomenologii. Jak przekonuje Barbara Niebelska-Rajca w monografii *Kłopoty z wyobraźnią. Pojęcie phantasia-imaginatio w teorii twórczości renesansu i baroku*, refleksja nad sposobami obrazowania poprzedziła w czasie Masena, była także obecna w jego epoce (Niebelska-Rajca 9-23). Pośród

¹⁶ I. Masenius, „Illustriss^{mo} ...”, *Speculum ...* (1650), k. †3 *recto*.

¹⁷ I. Masenius, „Speculum imaginum figuratarum. Introductio Lectoris”, *Speculum ...* (1650), k. †† *recto*.

teorii wypracowanych przez różnych uczonych autorka nie odnosi się jednak do koncepcji jezuitów. W XVII wieku – uświadamiają studia innych badaczy – pojawiło się wielu autorów, którzy opracowywali tak zwane *emblemata nuda*, czyli emblematy pozbawione elementów plastycznych. Pośród tego rodzaju twórców Els Stronks (135-136) wymienia choćby Bartłomieja Hulsiusa, a Simon McKeown wraz z Marą R. Wade (XVI-XVII) całą grupę poetów pochodzących ze Skandynawii i rejonu nadbałtyckiego. Dla ograniczenia kosztów – informuje Marsha Suzan Collins (141) – nawet zbiór Alciatiego był w tym okresie drukowany niekiedy bez obrazów¹⁸. Idąc za ustaleniami G. Richarda Dimlera, Janusz Pelc włącza Masena do grona czterech wielkich teoretyków emblematyki i docenia jego teorię figur słów. Uświadamia jednocześnie, że została ona sformułowana nie tylko na bazie osobistych konstatacji, lecz stanowi także owoc żywych badań dotyczących genologii tak pośród literaturoznawców ze środowiska jezuickiego, jak i w gronie teoretyków pisarstwa spoza zgromadzenia (Pelc 45). Sam Masen, powołując się zwłaszcza na teksty listów świętego Pawła, ostatecznie uprawomocnia swoje przekonanie, że elementy świata natury mogą posiadać głębsze przesłanie niż rola, jaką odgrywają bezpośrednio¹⁹. To twierdzenie przyjął jako aksjomat w całym wywodzie.

Podążając ścieżką od ogółu do szczegółu, w dalszym toku listu dedykacyjnego autor *Speculum* konkluduje, że także symbole umieszczone na herbach nuncjusza oraz papieża mogą być przedmiotem wielorakich eksplikacji²⁰. Postanawia zatem uczcić obu hierarchów zbiorem utworów, w których ukaże spektrum możliwych interpretacji rodowych znaków. Ich liczba miała nawiązywać do faktu, że w połowie XVII stulecia obchodzono w Kościele katolickim rok święty. Wydawca zaznaczył to nawet na stronie tyłowej książki, stwierdzając, że publikacja ukazuje się „anno MDCL quo Romanus orbis iubilat” („w roku 1650, w którym rzymski świat obchodzi jubileusz”)²¹. Jezuita honoruje Innocentego X centurią wierszy, którą dzieli na dwie części, dwa „Jubileusze z symboli”. Pięćdziesiąt utworów poświęca herbowej gołębiczy rodu Pamphili i tyleż samo gałązce oliwnej z tego samego wizerunku²².

¹⁸ Niekiedy – licząc się z cenzurą – pomijano plastyczne wyobrażenia ze względów obyczajowych. Zob. Manning 4.

¹⁹ Masenius, „Speculum imaginum figuratarum. Introductio Lectoris”, *Speculum ...* (1650), k. †3 verso - †4 verso. Por. 1 Kor 13,12; Rz 1,20.

²⁰ Masenius, „Illustriss^{mo} ...” *Speculum ...* (1650), †4 verso.

²¹ Masenius, *Speculum* (1650), strona tytułowa.

²² Zob. Masenius, „Jubilaeus symbolicus alter symbolorum quinquagenus, ex columba Pamphilorum”, *Speculum ...* (1650), 16-30; „Tertius symbolorum quinquagenus ex oliva Pamphiliorum”, *Speculum ...* (1650), 31-47.

Całą tę partię poprzedza opracowaniami nawiązującymi do godła rodu Chigi²³.

Biorąc pod uwagę kryteria wewnętrzne pierwszej edycji tekstu, nie można wykluczyć, że kolekcja wierszy dla kościelnych dostojników miała pierwotnie stanowić osobną książkę. Ponieważ wydanie *Speculum* zbiegło się z jubileuszem, a tematyka i traktatu, i utworów dotyczy gatunków emblematycznych, autor połączył je w jedno. Za wspólną edycją przemawiał również fakt, że – rezygnując z drukowania rycin – zarówno w jednej, jak i w drugiej części jezuita zastosował tę samą metodę, wizualizację wyobrażeniową. Trójdzielny „*Iubilaeus symbolicus*”, który obejmuje wyłącznie utwory poetyckie, odbiega jednak od reszty monografii, gdzie dominują partie teoretyczne, przeplatane wierszami ilustrującymi poszczególne zjawiska. Co więcej, kolekcja na herby kończy się osobną erratą i wskazaniem, że poprawek dokonano w innej oficynie, w Drukarni Hildeniańskiej²⁴. I w końcu stronicę zbioru ponumerowano od 1 do 47. W dalszej partii dzieła, gdzie pojawia się wywód naukowy, paginacja ponownie rozpoczyna się od liczby 1.

HERB RODU CHIGI

Utwory dla nuncjusza apostolskiego, a zatem pierwszy „Rok jubileuszowy z symboli”, zostają przez autora specjalnie wyróżnione i stanowią osobliwość w całej książce. To one jako jedyne zostały powiązane z plastycznymi przedstawieniami. Obrazy nie towarzyszą jednak tekstom, ale stanowią części wspomnianej już ryciny z dedykacją poprzedzającej stronę tytułową. Chalkografia ma w poszczególnych wydaniach nieco odmienną postać. Edycje z 1650 r. i z 1664 posiadają bez mała identyczny wizerunek (Ryc. 1).

W centrum przedstawienia umieszczono herb rodu Chigi. Towarzyszą mu dwa teksty. Powyżej widnieje maksyma „*Complectitur Omnia Summa*” („Ogarnia wszystko, co najlepsze”), pod spodem z kolei cytowana już wcześniej dedykacja dla biskupa. Poniżej godła artysta plastyk prezentuje rodzaj toaletki z otwieranymi na wzór tryptyku skrzydłami. Na płaszczyźnie, która imituje lustro, znajduje się tytuł dzieła, a na drzwiczkach z jednej i drugiej strony zapisano tekst biblijny: „*videmus nunc per speculum in aenigmate*” („widzimy teraz w zwierciadle jako zagadkę”)²⁵.

²³ Masenius, „*Iubilaeus symbolicus primus symbolorum numerus quinquagenus, Ex insignibus Illustrissimi D. Legati, Fabii Chisii*”, *Speculum* ... (1650), 1-13.

²⁴ Tamże, 47.

²⁵ W translacji ks. Jakuba Wujka zdanie przetłumaczono w postaci frazy: „teraz widzimy przez zwierciadło, przed podobieństwo”. W wersji Biblii Tysiąclecia zaś tekst brzmi z kolei: „teraz widzimy jakby w zwierciadle, niejasno” (1 Kor 13, 12).

Na cokole podtrzymującym całość umieszczono imię i nazwisko autora z zaznaczeniem, że to jezuita, a jeszcze niżej rok wydania dzieła²⁶. U dołu przedstawienia znajduje się z kolei niewielki stół, na którym stoją naczynia i potrawy, a na obrusie frontem do czytelnika zapisano dewizę: „Quod latet, hoc pascit” („To, co ukryte, karmi”).

Ryc. 1. Rycina poprzedzająca stronę tytułową w edycji z 1664 r.²⁷

Wizerunki, które korelują z wierszami z *Iubiliaeus symbolicus*, zamieszczono na kolumnach i zawieszonych na nich lustrach po prawej i po lewej stronie oraz w partii wieńczącej chalkografię. Poszczególne obrazy opatrzone cyframi, które odpowiadają numerom tekstów w zbiorze. Ta część ryciny była drukowana bez

²⁶ Woryginalne: „Auctore R. P. Iacobo Masenio e Societ. Iesu. MDCLXIV”.

²⁷ Reprodukcyja pochodzi z egzemplarza książki z zasobów Staatsbibliothek Bamberg, gdzie starodruk oznaczono sygnaturą L. r. r. o. 241.

zmian również po śmierci papieża Aleksandra VII, gdy z centrum grafiki usunięto jego herb i towarzyszącą mu dedykację oraz – najprawdopodobniej ze względów technicznych – także wizerunek osadzonego w tryptyku lustra (Ryc. 2).

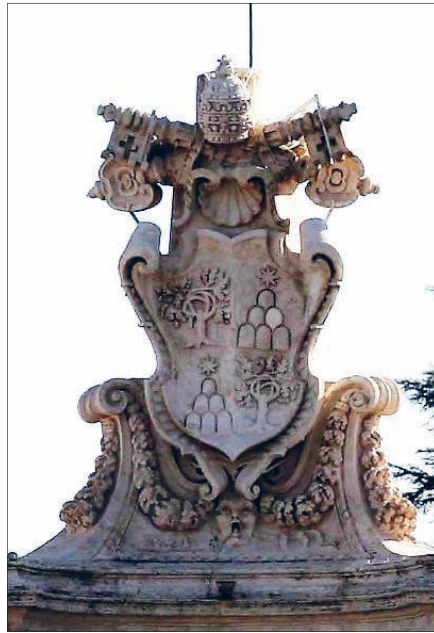

Ryc. 2. Chalkografia zamieszczona w wydaniu z 1681 r.²⁸

Autor ryciny porządkuje ilustracje. Nie kieruje się jednak kolejnością liczb, lecz tematyką wizerunków. U góry sztychu i od zewnątrz po obu stronach lokuje sceny dotyczące orła. Na kolumnach najbliższej środka i bezpośrednio ponad centrum chalkografii znajdują się przedstawienia związane z gwiazdami. Pomiędzy tymi dwoma skrajnymi partiami umieszczono rysunki dotyczące gór i drzewa dębu. Ryciny przedstawiają zatem cztery herbowe znaki. Porównując ich plastyczne wyobrażenia z insygniami nuncjusza, łatwo dostrzec, że twórca usiłował zachować ten ich wygląd, który oryginalnie znajduje się na rodzowym godle. Herb

²⁸ Kopię ryciny wykonano w Staatsbibliothek Bamberg ze starodruku o sygnaturze L. r. r. o. 242.

rodu Chigi jest dobrze znany i zdobi liczne rzymskie budowle. Niektóre z rzeźb wyszły z warsztatu artystów tej klasy, co Giovanni Lorenzo Bernini²⁹. Jakkolwiek niekiedy ograniczano się do ukazania jedynie stylizowanych wzgórz i gwiazdy, herb najczęściej pojawia się w swej pełnej postaci.

Ryc. 3. Herb papieża Aleksandra VII nad bramą w kolumnadzie Berniniego³⁰

²⁹ Rzeźbiarz umieścił znak Aleksandra VII, swojego mecenasa, na kolumnadzie placu św. Piotra, a także ponad miejscem pochówku i na konopeum w samej bazylice, zob. *Colonnato di San Pietro*, www.info.roma.it/monumenti_dettaglio.asp?ID_schede=2035, dostęp 28.01.2022; G. L. Bernini, *Monumento funebre del papa Alessandro VII*, www.pinterest.es/pin/450289662733869976/, dostęp 28.01.2022; F. Juvarra, *The coat of arms of Pope Alexander VII by Gian Lorenzo Bernini*, romeartlover.tripod.com/Juv7.html, dostęp 28.01.2022. Włączył go też do projektu rzeźby słonia, wykonanej przez Ercole Ferrata, która znajduje się przez świątynią Santa Maria sopra Minerva, zob. *Elefante en Roma*, www.flickr.com/photos/ma-ry3/6147180584/, dostęp 28.01.2022. Papieskie symbole można odnaleźć również w kościele Santa Maria del Popolo, na frontonie bazyliki Sant'Adrea della Valle, na Fontana dell'Acqua Acetosa i w wielu innych miejscach, por. *Le cantorie di Santa Maria del Popolo*, www.romainteractive.com/ita/barocco/bernini/raggi-cantorie.html, dostęp 28.01.2022; *Basilica Sant'Andrea della Valle*, www.flickr.com/photos/teatinos_br/6486699329/, dostęp 28.01.2022; *Fontana dell'Acqua Acetosa*, studioarchihouse.wordpress.com/2014/03/16/fontana-dellacqua-acetosa/, dostęp 28.01.2022; *Rome in the Footsteps of an XVIIIth Century Traveller*, www.romeartlover.it/Monti.html, dostęp 28.01.2022.

³⁰ Zdjęcie zaczerpnięto ze strony: *St. Peter Basilica info*, stpetersbasilica.info/Exterior/Colonades/Saints/St%20Catherine%20of%20Siena-117/SColEntrObl-Sts120-116.jpg, dostęp 28.01.2022.

Co istotne, spośród czterech elementów, jakie Jakub Masen uczynił kanwą opracowanych przez siebie utworów, rodowe godło w klasycznej wersji posiada tylko trzy. Na próżno doszukiwać się na nim wizerunku orła, którego na rycinie w *Speculum veritatis occultae* wprowadzono w miejsce labrów³¹.

Ryc. 4. Herb Fabiusza Chigiego w książce Jakuba Masena

Rodzi się pytanie, co skłoniło rytownika do ingerencji w wygląd znaku. Trudno orzec, czy uczynił to z własnej inwencji, czy pod wpływem samego Masena. Odpowiedzi na te kwestie pozostają w sferze domniemań. Nie można wykluczyć, że autor chciał skojarzyć insygnia hierarchy z godłem cesarstwa albo symbolem identyfikującym niemieckie miasto Kolonia, gdzie nuncjusz rezydował. Na obu wizerunkach widnieje wprawdzie jeden orzeł, ale o dwu patrzących w przeciwnych kierunkach głowach³².

³¹ Godła różnią się także w przedstawieniu gwiazd, które w *Speculum* mają sześć promieni, a w innych przedstawieniach na ogół osiem.

³² Por. Herb Świętego Cesarstwa Rzymskiego Narodu Niemieckiego w opracowaniu Jakoba Köbela.

Ryc. 4a

Obraz zaczerpnięto ze zbiorów Staatsbibliothek München, zob. J. Koebel, *Wapen des heyligen Römischen Reichs Teutscher nation*, bildsuche.digitale-sammlungen.de/index.html?c=viewer&bandnummer=bsb00059192&pimage=7&v=150&nav=&l=de, dostęp 28.01.2022. Por. *Wappenbuch – BSB Cod.icon.392 d*, daten.digitale-sammlungen.de/0001/bsb00018706/images/index.html?id=00018706&groesser=&fip=193.174.98.30&no=&seite=11, dostęp 28.01.2022. Por. herb Kolonii

Jakkolwiek herb papieski występuje na ogół w niezmienionej postaci, można odnaleźć także wersje zbliżone do wzoru zamieszczonego w *Speculum*. Metropolitan Museum of Art posiada w swoich zasobach medal bity za pontyfikatu Aleksandra VII. Gasparo Marone zamieścił na awersie wizerunek papieża, na rewersie z kolei jego rodowe godło, które w tym wypadku znacznie odbiega od pierwotnego.

Ryc. 5. Rewers medalu Gaspara Morone z trawestowanym herbem rodu Chigi³³

Pominąwszy dodatkowy składnik wizerunku, jakim jest centralnie umieszczone źdźbło z kłosem, autor zamienił miejscami symbole w poszczególnych polach. Co więcej, spośród sześciu dotychczasowych ukazuje w każdym wypadku tylko dwie góry, na których umieszcza dodatkowo koguty. W tych polach, gdzie wcześniej widniały wyobrażenia dębów, Morone wprowadza dwugłowe orły zwieńczone koronami³⁴. Ostatecznie, jakkolwiek jest to sytuacja dość rzadka, artyści posiadali coś, co przez analogię można określić jako *licentia stemmatica*. Dzięki swobodzie twórczej dokonywali wariacji w obrębie znaków składających się na herb i taka sytuacja ma najprawdopodobniej miejsce na rycinie przygotowanej na potrzeby *Speculum imaginum veritatis occultae*.

skojarzony z godłem cesarstwa: *Holy Roman Empire Coat of Arms with Cologne Coat of Arms from Koelner Chronik*, www.artic.edu/aic/collections/artwork/129337?search_no=1&index=10628, dostęp 28.01.2022.

³³ Zdjęcie zaczerpnięto ze strony muzeum, zob. G. Morone, *Pope Alexander VII (Fabio Chigi)*, www.metmuseum.org/art/collection/search/195422, dostęp 28.01.2022.

³⁴ Kogut to niekiedy symbol papieżstwa. Wiąże się bowiem z historią nawrócenia św. Piotra (Mt 26,69-75; Mk 14,66-72; Łk 22,54-62; J 18,25-26). Nie można też wykluczyć, że wizerunki są symbolami państw, które podpisały Pokój westfalski. Dwugłowy orzeł to godło cesarstwa, a kogut to znak królestwa Francji.

„CHCĘ, BYŚCIE CODZIENNIE KORZYSTALI Z LUSTRA”
 („COTIDIE SPECULO VOS UTI VOLO”)³⁵

Całą przedstawioną w zarysie kolekcję poetycką Jakub Masen nazywa „dziełem emblematycznym” („emblematicum opus”)³⁶. W innym miejscu z kolei mówi, że zawiera ona emblematy i symbole³⁷. Wyjaśnia, że teoria poetycka w jego czasach była rozchwiana i to, co jeden nazywał symbolami, inny emblematami, a ktoś inny jeszcze hieroglifikami albo enigmami³⁸. Przedstawieniu swojej koncepcji *imago figurata* poświęca właśnie *Speculum imaginum veritatis occulta*³⁹. Tyle, że „Iubilaeus symbolicus” stanowi element dodany i – jak zaznaczono – niekoniecznie ściśle wiąże się z resztą książki. Co więcej, jako jedyna część książki posiada też ryciny, które można zestawić z tekstem. Biorąc pod uwagę kryteria wewnętrzne publikacji, trzeba odrzucić założenie, że utwory są stemmatami. Herb rodowy stanowi jednie punkt wyjścia i źródło ikonografii. Nie jest zresztą rozpatrywany jako całość, lecz interpretacjom poddane są wyjęte z godła znaki czy też – posługując się językiem jezuita – symbole. Trójdzielna struktura z wyróżnionym lemmą w układzie każdego z opracowań jest bliska emblematowi. Jak wskazano, brak plastycznych przedstawień narusza jednak wymagania gatunku. To samo dotyczy celu, jaki postawił sobie twórca. Utwory Masena są panegiryczne i wszystkie wykorzystane motywy mają na celu laudację biskupa. W emblematach najistotniejsze zaś było takie scalenie obrazu i składników tekstowych, by wzajemnie się uzupełniały, a brak któregośkolwiek przeszkadzałby w zrozumieniu utworu. U Masena chodzi raczej o poszerzenie perspektywy i przeniesienie problemów z dziedziny realiów fizycznych do sfery kwestii moralnych i nadprzyrodzonych. Ostatecznie autor prezentuje zatem zbiór, który jest w jakiejś mierze oryginalny. Stanowi też świadectwo wręcz żywiołowego rozwoju gatunków wiążących tekst i obraz w XVII wieku. Jak zauważono, uczonego posługuje się wiernie przyjętymi zasadami kompozycji, w niektórych partiach tworzy też cykle utworów. Kieruje się przy tym retorycznymi zasadami opracowania treści.

Dzieło *Speculum imaginum veritatis occulta* cieszyło się najpewniej popularnością, skoro wznawiano je wielokrotnie. Atencja, jaką je darzono, wynikała

³⁵ Masenius, „Illustriss^{mo} ...” (1650), k. † 3 *verso*. Zdanie „Chcę, abyście codziennie korzystali z lustra”, które Masen cytuje, pochodzi z bajki Fedrusa „Soror ad fratrem” (3, 8, 14). Zob. Phaedrus t. 1: 157. Różnorodne komentarze do tego stwierdzenia zawarto tamże t. 2: 505-510.

³⁶ Masenius, „Speculum imaginum figuratarum. Introductio Lectoris” (1650), k. †† *recto*.

³⁷ Masenius, „Ad eruditum lectorem”, *Speculum* (1650), k. ††† *recto*.

³⁸ Masenius, „Speculum imaginum figuratarum. Introductio Lectoris” (1650), k. †† *recto*.

³⁹ Istotne założenia teorii jezuita przedstawiono np. w Dekoninck 80-86; Dimler 283-306.

jednak przede wszystkim z podziwu dla koncepcji, którą jezuita prezentuje w dziedzinie ikonologii. Wiersze dodane na wstępie stanowiły w naukowym dyskursie raczej partię drugoplanową. Widać to choćby w dużo większej liczbie błędów drukarskich i gramatycznych, jakie zawiera ta część w kolejnych edycjach w porównaniu z resztą dzieła. Wraz z upływem czasu dostojnicy, którym je dedykowano, przeszli do historii, a w poetyckim dorobku Jakuba Masena poddawano analizom utwory o większej sile artystycznego oddziaływania, zwłaszcza jego dorobek dramatyczny⁴⁰. Zainteresowanie twórczością uczonego zaowocowało po przeszło trzystu latach od ostatniej edycji monografii reprintami traktatu w ubiegłych latach⁴¹. Jest to w jakimś stopniu znak renesansu badań w obrębie spuścizny pisarskiej dawnych mistrzów emblematyki. Nie wypełnia jednak zalecenia, które Masen zawarł w słowach zaczerpniętych z bajki Fedrusa, by codziennie korzystać ze „Zwierciadła”. W większym stopniu zaniedbania w naukowej eksploracji dotyczą samego zbioru *Iubiliaeus symbolicus*. Nie udało się znaleźć żadnych współczesnych omówień tej serii wierszy. Można żywić nadzieję, że obecne opracowanie przyczyni się do podjęcia bardziej szczegółowych analiz literaturoznawczych, przekonując w jakimś stopniu, że pozostawiona przez Jakuba Masena kolekcja utworów stanowi poza wszystkim interesujący zabytek poetycki.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA

- Masenius, Iacobus. *Ars nova argutiarum honestae recreationis* (...). Apud Kinchium Ioannem Antonium. Coloniae Agrippinae, 1649.
- Masenius, Iacobus, *Speculum imaginum veritatis occultae* (...). Sumptibus Kinchii Ioannis Antonii. Coloniae Ubiorum, 1650.
- Masenius, Iacobus. *Speculum imaginum veritatis occultae*. Sumptibus Kinchii Ioannis Antonii. Coloniae Ubiorum, 1664.
- Masenius, Iacobus. *Speculum imaginum veritatis occultae*. Sumptibus Viduae et Haeredum Ioannis Antonii Kinchii, Coloniae Ubiorum, 1681.
- Masenius, Iacobus, *Speculum imaginum veritatis occultae*. Sumptibus Leisten Weneri, Coloniae Agrippinae, 1693.
- Masenius, Iacobus, *Speculum imaginum veritatis occultae*. Sumptibus Promper Jacobi, Coloniae Agrippinae, 1714.
- Masenius, Iacobus. *Speculum imaginum veritatis occultae* (1681). Relnk Books, 2017 i 2018.
- Phaedrus, Augustus Libertus. „Soror ad fratrem”. *Fabulae Aesopiae* (...), publicavit Johannes Gottlob Samuel Schwabius, Londini, 1822, s. 157.

⁴⁰ Zasadnicze pozycje w tym przedmiocie przedstawiono w Müller kol. 526.

⁴¹ Masenius, *Speculum imaginum veritatis occultae* (1681), Relnk Books, 2017 i 2018.

TEKSTY MASENA W *SPECULUM IMAGINUM VERITATIS OCCULTAE*

- Masenius, Iacobus. „Ad eruditum lectorem”. *Speculum ...* (1650), k. ††† *recto* – *verso*.
- Masenius, Iacobus. „Ad eruditum Lectorem”. *Speculum ...* (1664), ss. 13-14.
- Masenius, Iacobus. „Ad lectorem”. *Speculum ...* (1693), s. 58.
- Masenius, Iacobus. „Illustriss^{mo} & Reverendiss^{mo} Domino D. Fabio Chisio (...)”. *Speculum ...* (1650), k. †3 *recto*.
- Masenius, Iacobus. „Iubilaeus symbolicus primus symbolorum numerus quinquagenus, Ex insignibus Illustrissimi D. Legati, Fabii Chisii”. *Speculum ...* (1650), ss. 1-13.
- Masenius, Iacobus. „Iubilaeus symbolicus alter symbolorum quinquagenus, ex columba Pamphilorum”. *Speculum ...* (1650), ss. 16-30.
- Masenius, Iacobus. „[Iubilaeus symbolicus] Tertius symbolorum quinquagenus ex oliva Pamphilorum”. *Speculum ...* (1650), ss. 31-47.
- Masenius, Iacobus. „Ode ad Illust^{mi}, Reverendiss^{mi} D. Legati Fabii Chisii Nunc Summi R. E. Pontificis Insignia”. *Speculum ...* (1664), ss. 11-12.
- Masenius, Iacobus. „Speculum imaginum figuratarum. Introductio Lectoris”. *Speculum ...* (1650), k. †† *recto*.

EDYCJE INTERNETOWE

- Masen, Jacob. *Speculum imaginum veritatis occultae*, eod.vkol.cz/26606/26606.pdf. Dostęp 28.01.2022.
- Masen, Jacob. *Speculum imaginum veritatis ...*, reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10576494_00001.html. Dostęp 28.01.2022.
- Masen, Jacob. *Speculum imaginum veritatis ...*, reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10576495_00007.html. Dostęp 28.01.2022.
- Masen, Jacob. *Speculum imaginum veritatis ...*, reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10576497_00005.html. Dostęp 28.01.2022.
- Masen, Jacob. *Specvlvm Imaginvm Veritatis occvltae*, reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10576493_00001.html. Dostęp 28.01.2022.
- Masen, Jacob. *Specvlvm Imaginvm Veritatis occvltae*, reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb11273447_00001.html. Dostęp 28.01.2022.

ELEMENTY PLASTYCZNE

- Basilica Sant'Andrea della Valle*, www.flickr.com/photos/teatinos_br/6486699329, Dostęp 28.01.2022.
- Bernini, Gian Lorenzo. *Monumento funebre del papa Alessandro VII*, www.pinterest.es/pin/450289662733869976/. Dostęp 28.01.2022.
- Colonnato di San Pietro*, www.info.roma.it/monumenti_dettaglio.asp?ID_schede=2035. Dostęp 28.01.2022.
- Elefante en Roma*, www.flickr.com/photos/ma-ry3/6147180584. Dostęp 28.01.2022.
- Fontana dell'Acqua Acetosa*, studioarchihouse.wordpress.com/2014/03/16/fontana-dellacqua-acetosa. Dostęp 28.01.2022.
- Holy Roman Empire Coat of Arms with Cologne Coat of Arms from Koelner Chronik*, www.artic.edu/aic/collections/artwork/129337?search_no=1&index=10628. Dostęp 28.01.2022.
- Juvarra, Filippo. *The coat of arms of Pope Alexander VII by Gian Lorenzo Bernini*, romeartlover.tripod.com/Juv7.html. Dostęp 28.01.2022.

- Koebel, Jacob. *Wapen des heyligen Römischen Reichs Teutscher nation*, bildsuche.digital-sammlungen.de/index.html?c=viewer&bandnummer=bsb00059192&pimage=7&v=150&nav=&l=de. Dostęp 28.01.2022.
- Le cantorie di Santa Maria del Popolo*, www.romainteractive.com/ita/barocco/bernini/raggi-cantorie.html. Dostęp 28.01.2022.
- Morone, Gasparo. *Pope Alexander VII (Fabio Chigi)*, www.metmuseum.org/art/collection/search/195422. Dostęp 28.01.2022.
- Rome in the Footsteps of an XVIIIth Century Traveller*, www.romeartlover.it/Monti.html. Dostęp 28.01.2022.
- St. Peter Basilica info*, stpetersbasilica.info/Exterior/Colonnades/Saints/St%20Catherine%20of%20Siena-117/SColEntrObl-Sts120-116.jpg. Dostęp 28.01.2022.
- Wappenbuch – BSB Cod.icon.392 d*, daten.digital-sammlungen.de/0001/bsb00018706/images/index.html?id=00018706&groesser=&fip=193.174.98.30&no=&seite=11. Dostęp 28.01.2022.

OPRACOWANIA

- Bauer, Barbara. „Masen Jakob”. *Neue Deutsche Biographie*, oprac. Historische Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, t. 16, Duncker & Humblot, 1990, ss. 353-354.
- Collins, Marsha Suzan. *The Soledades, Góngora's Masque of the Imagination*. University of Missouri Press, 2002.
- Curtius, Ernst, Robert. *Literatura europejska i lacińskie średniowiecze*. Universitas, 1997.
- Dekoninck, Ralph. „The Jesuit ‘Ars’ and ‘Scientia Symbolica’: From Richeome and Sandaeus to Masen and Ménestrier”. Wietse de Boer, Karl A.E. Enenkel, i Walter Melion. *Jesuit Image Theory*. Brill, 2016, ss. 74-88.
- Dimler, Richard G. „Jakob Masen’s ‘Imago Figurata’: From Theory to practice”. *Emblematica*, t. 6, 1992, ss. 283-306.
- Gross, Markus. „Jakob Masen (1606-1681)”. *Für Gott und die Menschen. Die Gesellschaft Jesu und ihr Wirken im Erzbistum Trier*, oprac. Bischöfliches Diözesanmuseum Trier und die Bibliothek des bischöflichen Priesterseminars (opr.). Verlag der Gesellschaft für mittelhheinische Kirchengeschichte, 1991, s. 309-312. Quellen und Abhandlungen zur mittelhheinischen Kirchengeschichte, 66.
- Halbig, Michael C. *The Jesuit Theater of Jacob Masen: Three Plays in Translation with an Introduction (American University Studies)*. Perter Lang Verlag, 1987.
- Jaumann, Herbert. *Handbuch Gelehrtenkultur der Frühen Neuzeiten*. T. 1: *Bio-bibliographisches Repertorium*. De Gruyter, 2004. , t. 1, s. 439.
- Manning, John. „Emblems and their Contexts: A Generic Overview”. *The International Emblem: From Incunabula to the Internet*, red. McKeown Simon, Cambridge Scholars Publishing, 2010, as. 2-20.
- „Masen, Masenius Jacques”. Sommervogel Carlos. *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus (Bibliographie)*, Bruxelles, t. 5, Paris, 1894, kol. 681-696.
- Mertz, James J., John P. Murphy i Jozef Ijsewijn, redaktorzy. *Jesuit Latin Poets of the 17th and 18th Centuries: An Anthology of Neo-Latin Poetry*. Bolchazy-Carducci Publishers, 1989.
- McKeown, Simon, i Mara R. Wade. Introduction. *The Emblem in Scandinavia and the Baltic*, red. Simon McKeown i Mara R. Wade. T. 11. Librairie Droz, 2006, ss. V-XXIII. Glasgow Emblem Studies.
- Meid, Volker. *Geschichte der deutschen Literatur Bd. 5: Die deutsche Literatur im Zeitalter des Barock: Vom Späthumanismus zur Frühaufklärung 1570-1740*. C.H.Beck, 2009.

- Müller, Reinhard. „Masen(ius), Jakob (Jacobus)”. *Deutsches Literatur-Lexicon*, red. Heinz Rupp i Carl-Ludwig Lang, t. 10, De Gruyter, 1986, kol. 526.
- Niebelska-Rajca, Barbara. *Kłopoty z wyobraźnią. Pojęcie phantasia-imaginatio w teorii twórczości renesansu i baroku*. Wydawnictwo KUL, 2018.
- Nowaszczuk, Jarosław. „Entymemat jako struktura epigramatyczna. Koncepcja Jakuba Masena. *Colloquia Theologica Ottoniana* nr 1, 2015, ss. 107-124.
- Nowaszczuk, Jarosław. „*Epigrammata longiora sine vitio*. Egzemplifikacje Jakuba Masena w cyklu ‘Narodzenie Chrystusa’”, „Roczniki Humanistyczne”, t. 63, z. 3, 2015, ss. 123-147.
- Nowaszczuk, Jarosław. „Sposoby opracowania akuminu. Jakub Masen i jego cykl epigramatyczny *De Iuda proditore*”. *Colloquia Theologica Ottoniana* 2013, nr 1, ss. 107-132.
- Nowaszczuk, Jarosław. „Sylogizm retoryczny jako struktura epigramatyczna. Koncepcja Jakuba Masena”. *Forum Artis Rhetoricae*, t. 37, nr 2, 2014, ss. 19-32.
- Nowaszczuk, Jarosław. „Teoria źródeł Jakuba Masena”. *Difficillimum poematis genus. Jezuicka teoria epigramatu*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2013, ss. 429-491. *Dissertations et Etudes / Université de Szczecin*.
- Nowaszczuk, Jarosław. „The Judas the Traitor Epigrammatic Cycle. Introduction into Jacob Masen’s Theory of the Argutia Sources”. *Poesis Artificiosa. Between Theory and Practice*, red. Agnieszka Borysowska i Barbara Milewska-Ważbińska, Peter Lang, Verlag, 2013, ss. 45-63.
- Nowaszczuk, Jarosław. „Wprowadzenie do lektury”. Jakub Masen SJ. *De Christo nato. Epigramaty na Boże Narodzenie*, przeł. Jarosław Nowaszczuk. *Volumina.pl*, 2020, ss. 7-36.
- Pelc, Janusz. *Słowo i obraz na pograniczu literatury i sztuk plastycznych*. Universitas, 2002.
- Scheid, Nicolaus. *Der Jesuit Jakob Masen, ein Schulmann und Schrifftsteller des 17. Jahrhunderts*. Köln, 1898.
- Stronks, Els. *Negotiating Differences: Word, Images and Religion in the Dutch Republic*. Brill, 2011.
- Weisz, Jutta. *Das deutsche Epigramm des 17. Jahrhunderts*. J.B. Metzler, 1979.

PRZYZYNEK DO DZIEJÓW OBRAZOWANIA –
IUBILAEUS SYMBOLICUS DLA NUNCJUSZA FABIUSZA CHIGIEGO

Streszczenie

Zbiór poetycki Jakuba Masena, zatytułowany *Iubilaeus symbolicus*, zawiera sto pięćdziesiąt utworów dedykowanych Innocentemu X i Fabiuszowi Chigiemu, przyszłemu papieżowi Aleksandrowi VII. Autor dzieli całość kolekcji na trzy części po pięćdziesiąt utworów, nawiązując w ten sposób do roku jubileuszowego 1650, w którym kolekcję utworów wydano drukiem po raz pierwszy. W artykule analizom poddano pierwsze pięćdziesiąt utworów, których kanwą są symbole rodu Chigi: drzewo dębu, góry, gwiazda oraz orzeł. Pod uwagę wzięto materię utworów, układ i przynależność genologiczną.

Słowa kluczowe: Jakub Masen; Jakob Masen; Iacobus Masenius; teoria *imago figurata*; *Iubilaeus symbolicus* Jakuba Masena; „jubileusz z symboli” dla Fabiusza Chigiego; Fabio Chigi; Aleksander VII; *Speculum imaginum veritatis occultae*; „Zwierciadło obrazów tajemnej prawdy”

A CONTRIBUTION TO THE HISTORY OF IMAGING:
THE *IUBILAEUS SYMBOLICUS* FOR NUNCIO FABIVS CHIGI

S u m m a r y

Jacob Masen's collection of poetry entitled *Iubilaeus symbolicus* contains one hundred and fifty works dedicated to Innocent X and Fabius Chigi, later Pope Alexander VII. The author divides the entire collection into three parts, fifty pieces each, thus referring to the jubilee year 1650 in which the collection of epigrams was first published. In this article, we will look at the first fifty, which deal with the symbols of the Chigi family, namely, the oak, mountains, star and eagle. The material of the works, their arrangement and genetic affiliation are also taken into account.

Keywords: Jacob Masen; Iacobus Masenius; the theory of *imago figurata*; *Iubilaeus symbolicus* by Jacob Masen; "The Jubilee of Symbols" for Fabio Chigi; Fabio Chigi – Pope Alexander VII; *Speculum imaginum veritatis occultae*; "A Mirror of Images of the Hidden Reality"